

Celem projektu badawczego *Litwa i Litwini w Wielkim Księstwie Poznańskim w latach 1831-1914* jest systematyczne zbadanie i objaśnienie bezprecedensowego wkładu Poznania i tej części Wielkopolski, która w XIX w. znajdowała się pod zaborem pruskim, w rozwój wiedzy i kształtowanie wizerunku Litwy. Wkład ten nie był dotąd przedmiotem badań ani w Polsce, ani na Litwie, ani gdziekolwiek indziej. Poza kilkoma artykułami luźno związanymi z tym tematem brak o nim jakiegokolwiek literatury. Dzisiaj nikt zgoła nie wie, że dziewiętnastowieczny Poznań stanowił niezmiernie ważny ośrodek zainteresowania Litwą i już samo wydobywanie na jaw tego faktu budzi zdziwienie i zaciekawienie. Już sam przeprowadzony przez nas rekonesans badawczy dostarcza zdumiewającej liczby dowodów na wydatną rolę Poznania i poznańskiego w tym względzie. Wyniki szczegółowych badań powinny potwierdzić, że mamy do czynienia z odkryciem. Przegląd katalogów bibliotecznych, poznańskich archiwów, roczników wielkopolskich czasopism ujawnia mnóstwo ciekawych materiałów o tematyce litewskiej: począwszy od edycji źródłowych, przez dzieła literackie, artykuły prasowe, a skończywszy na prywatnych zapiskach i listach. Część ich autorów mieszkała na Litwie, nie mając tam możliwości publikacyjnych ze względu na ostrą rosyjską cenzurę, inni przebywali poza Litwą, często jako polityczni emigranci. Odtworzenie siatki współzależności między nimi, ustalenie ich związków z elitą rodową oraz kulturalną Wielkiego Księstwa Poznańskiego, pisarzami, historykami, wydawcami, protektorami lub krewnymi – jest pierwszym celem badawczym; ma on na względzie wyłonienie najważniejszych i najczynniejszych osób w podejmowaniu tudzież promowaniu problematyki litewskiej. Drugim celem jest prześledzenie rozwoju wiedzy na temat Litwy i wyobrażeń o niej w ciągu ponad osiemdziesięciu lat, które obejmują badania. Przedmiotem szczegółowego oglądu będzie tu wspomniana wyżej, szeroko pojęta literatura: od prac edytorskich, historycznych i filozoficznych po dokumenty osobiste. Ich analizie na końcu każdego etapu badań towarzyszyć będzie wielopłaszczyznowa interpretacja, pozwalająca na formułowanie kolejnych hipotez czy twierdzeń. Trzecim celem jest odszukanie śladów publikacji poznańskich w Wilnie i innych ośrodkach litewskich, zwłaszcza w tamtejszych księgozbiorach i archiwach – w związku z procesem formowania się nowoczesnej samoświadomości narodowej Litwinów. Czwartym wreszcie celem będzie podsumowanie całości zebranego materiału i uogólnienie wniosków, a także porównanie roli Poznania z rolą takich ważnych ośrodków zainteresowania Litwą, jak Królewiec lub Praga. Na tym tle będzie można lepiej scharakteryzować rolę Poznania, jak też wysunąć postulaty w stosunku do przyszłych badań analogicznej, choć naszym zdaniem, mniejszej roli Krakowa czy Lwowa.

W projekcie będą brać udział historycy i filolodzy polscy, litewscy i niemieccy przy wsparciu konsultantów z Litwy i Niemiec. Praca, której podejmuje się dziewięcioosobowy zespół, będzie miała fundament w badaniu źródeł: prasy, publikacji książkowych, a także dokumentów pozostających w manuskryptach. W wyniku analiz, korzystających w dużej mierze z nowoczesnych narzędzi cyfrowych, zwłaszcza bazy typu Topic Maps, a także z instrumentów interpretacyjnych współczesnej humanistyki, powstanie wszechstronny obraz Wielkiego Księstwa Poznańskiego, a zwłaszcza jego stolicy jako wydawniczego, naukowego, intelektualnego, literackiego ośrodka, formującego wiedzę i wyobrażenia o Litwie. Prace powstałe w ramach badań zostaną opublikowane w czterech renomowanych periodykach (polskim, litewskim, niemieckim i angielskim), a także w książce zbiorowej, do której zaproszeni zostaną też autorzy spoza zespołu, przede wszystkim konsultanci. Zostanie również otwarty dostęp do bazy. Badania te poważnie zmienią dotychczasowe przekonania o centrach mających zasadniczy wpływ na ukształtowanie zapamiętań i wyobrażeń o Litwie i Litwinach w XIX w., w tym też na formowanie się nowoczesnej samoświadomości litewskiej. Już wstępne ustalenia zespołu budzą zainteresowanie specjalistów na Litwie, w Polsce, a także w Niemczech. Z pewnością końcowe rezultaty badań zasłużą również na uwagę wielkopolskich regionalistów, a odsłaniając nieznaną dotąd stronę narodowych ruchów wolnościowych i emancypacyjnych, obejmujących wówczas cały kontynent, powinny też wzbudzić rezonans ogólnoeuropejski.